

Dr. Sólyom Katalin *Ragyogó üvegek* című kiállítása elé

Tisztelt Hölgyek és Urak! Kedves Közönség!

Az Erdélyi Művészek Hete rendezvénysorozat mai estjén valóban „ragyogó üvegeket” láthatunk, ugyanis új szerepben mutatkozik be az országos hírvű börgyógyász főorvos, dr. Sólyom Katalin, akinek első festett üveg kiállítása a Transilvanum Alapítvány támogatásával valósulhatott meg.

A riportbeszélgetés előtt, engedjék meg, hogy művészettörténészként néhány bevezető gondolatot osszak meg Önökkel az üvegről, az üvegművészet történetéről azzal a céllal, hogy a kiállított alkotásokat és alkotójukat is jobban megérthessük és kellőképpen értékelhessük.

A művészettörténetben az üveg nagyon izgalmas téma. Annyit biztosan tudunk, hogy az üvegyártás technikai (olvasztás, formázás, színezés) ókori eredetűek. Idősebb Plinius szerint a föníciaiak fedezték fel egy szerencsés véletlen folytán, amikor a szódát (azaz nátront) szállító hajósok a vihar elől partra szálltak és tüzet gyújtottak. Az edényeiket szódadarabokkal támasztották alá és a szóda a parti homokkal, azaz a szilíciummal, üveggé olvadt.

Az üveg felhasználása rendkívül sokszínű. Nem tudom, hogy Önök tudták-e, hogy több mint 100 000 féle üveget ismerünk, amelyek közül mintegy 800-at használunk csak a gyakorlati életben. Készülhet belőle üvegpalack, üvegedény, pohár, üveglak, mozaik, síküveg vagy éppen különleges alakúra csiszolt optikai üveg, amely megtöri és összegyűjtheti vagy szórhatja a fényt. Készülhet akár olyan magas minőségű szemüveglencse is, amit éppen a Transilvanum Alapítvány alapító elnöke, Simó Klára optometrista Retek utcai Optistyle Optikai Szalonjában tudunk beszerezni. Ugyanis Simó Klára olyan konzervatóriumot végzett zongoraművész, aki Magyarország egyetlen zenész-optikájának tulajdonosaként tesz arról, hogy akinek arra van szüksége, valóban több értelemben is „tisztán lásson”. Zongorajátéka balzsam a léleknek, jótékony, értékmentő, összetartásra sarkaló, alapítványi munkája pedig gyógyír a nemzetnek.

Simó Klárának köszönhető az is, hogy dr. Sólyom Katalin első festett üveg alkotásait az Erdélyi Művészek Hete programjai közt a „Ragyogó üvegek, csengő áriák” című esten mutathatjuk be. A szemvizsgálat és szemüveggészítés alatti beszélgetésük során derült ki, hogy Katalin szabadidejében, feltöltekezésül, többek között üvegeket fest. Művészettörténészként hívtak segítségül és lám, ma itt vagyunk dr. Sólyom Katalin tárlatán, Budapest e rangos kiállítási helyszínén, a Duna Palotában.

Az üveggészítés rövid történetét folytatva, megjegyzem, hogy az Idősebb Plinius-i legendát semmiféle régészeti lelet nem támasztja alá. Az első égetett agyag gyöngyöket burkoló üvegszerű mázak Nyugat-Ázsiában, illetve Mezopotámiában i. e. 5-4. évezred táján tűntek fel. A legkorábbi, hitelesen datálható egyiptomi üvegtárgyak, az ún. III. Thotmesz-féle edények i. e. 1470 körül készültek. I. e. 500-ban Európában és a Közel-Keleten, az ablaküveg kezdetleges formájaként, épületekben a falak kisebb réseinek kitöltésére is alkalmazták az üveget. Ilyen töredékeket találtak az i.sz. 79-ben elpusztult Pompeiiben. A különböző színű és méretű üvegdarabokból készült ablakok fénykora a gótika idejére tehető. Az első ilyen festett üveglakot 875-ben helyezték el a Sankt Gallen-i apátság templomában. Az ötvöstárgyak közül egyet mindenképpen ki szeretnék emelni, mert nekünk, magyaroknak, különösen fontos. Ez az a zománcból fémre festett, illetve fémrekeszben kialakított színes

üvegkompozíció, amely Géza király képét ábrázolja a magyar Szent koronán (Corona Graeca).

Az üvegfestészet előzménye az ókorban két áttetsző üveglap közé helyezett vékony aranylapocska, azaz arany fólia, amelynek egyik legismertebb darabja egy római arisztokrata család tagjait ábrázolja. Az üvegfestészet az üvegmozaikból alakult ki. A XII. század elején egyre elterjedtebbé vált és évszázadokig kizárólag egyházi épületeken alkalmazták. A templomokban a díszítő funkció mellett Biblia pauperum, a szegények Bibliájaként, tanító-nevelő szerepet töltött be. A gótikus építészetben megnő az ablakok jelentősége, valamint mérete és így hatalmas fejlődésnek indulhatott az üvegfestészet. A XIV. században már nagyobb méretű és vékony üveglapokat is képesek voltak előállítani az üveghutákban. Érdemes kiemelni azt, hogy a XVII. század végén már szerte Európában és Erdélyben is készültek ún. *üvegikonok*. A XVIII. században a keleti országrész pravoszláv és görög katolikus lakosságát Erdély látta el *üvegikonokkal*.

A XVIII-XIX. században tömegtermeléssel előállított ablaküveg megjelenése a színes és ólmozott üvegek hanyatlását hozta magával. A XIX. századi historizmus talaján az üvegfestés újra életre kelhetett és a középkori ólomüveg maradványokat is kezdték helyreállítani. Ekkor, mivel már csak túl tiszta üveget tudtak gyártani, szükségessé vált a középkor tökéletlen üvegyártását utánozni. A tömeggyártás és az ipari formatervezés kialakulása több modern stílust érintett. A szecesszióban kétségtelenül Emile Gallé volt a legnagyobb európai mester. Luis Comfort Tiffany New Yorkban megváltoztatta az ólomüvegyártás technológiáját. Tiffany-üveg néven vált ismertté rézfóliás technikával készített ólomüvege. Az új technológia jelentősége a forrasztásban jelentkezett. Ugyanis a korábbi, ólomsínes technikával szemben ez a díszüveg alkalmas lett kisebb felületek létrehozására is, ráadásul az ólomüveggel így íveltebb felületeket is lehetett díszíteni. A felület gyöngyházfényű színeit az opálos, irizáló és a hagyományos, változatos színű üvegek együttes alkalmazásával alakította ki. Üvegét az 1893-as chicagói világkiállításon mutatta be és az hamarosan a szecesszió kedvelt üvegfajtájává vált. Lámpái máig a legkedveltebb dísz tárgyak közé tartoznak. Dr. Sólyom Katalin bemutatkozó tárlatán is láthatnak egy ilyen lámpát és még jó néhány Tiffany-üveg technikával készült alkotást is. Az ólomüveg tehát lakásaink díszeként éppolyan alkalmazott művészet lett az építészetben, mint a falfestés vagy a szobrászat.

Magyarországon a XIV. századtól dokumentálható az üvegfestők léte. 1365-ben Péter leleszi prépost szerződést kötött Miklós kassai festővel négy üveglap készítésére száz aranyforintért. Magyarországon az első önálló üveges céh is Kassán alakult, 1714-ben.

Az üvegművészetben a szecessziós iparművészeti tárgyak és festett ablakok virágkora a 19. század végére és a századfordulóra tehető. Az üvegfestészet Magyarországon a XIX. század végén nem volt jó helyzetben és ezt nehezítette az a körülmény is, hogy a középkori üvegfestészeti alkotások kevés kivétellel elpusztultak. A fiatal üvegművész Róth Miksa – akinek édesapja, Zsigmond „*egyedüli volt, ki hazánkban az ólomba foglalt színes üvegezések készítéséhez értett*” – már 12 évesen részt vett a műtermi munkában. A legkiemelkedőbb magyar mester lett. Európában az elsők között találta meg az üvegfestés autentikus módját. A színes üveglap festészet középkori szellemét ébresztette fel. Magyarországon Róth Miksa művei révén ez a műfaj iparművészetből újra képzőművészetté vált. Műveit számos helyen megcsodálhatjuk, többek között az Országházban, a Szent István Bazilikában, a Magyar Nemzeti Bankban, a Zeneakadémián, a Gresham-palotában, a debreceni és a pécsi tudományegyetemek auláiban, az egri, a kassai, a gyulafehérvári székesegyházakban, a mexikói Nemzeti Színházban, az oslói Fageborg-templomban, Olaszországban a Museo del

Risorgimento Kossuth-émlék üvegfestményén, a Szabadkai Városházán, a marosvásárhelyi Kultúr Palotában.

„Egy üvegfestőművész az üvegfestészetéről” című munkájában *Az üvegfestő tíz pontja* címen írta meg alapelveit, mondhatnám, hogy az üvegfestés tízparancsolatát. Ezek pedig tudatosan vagy tudat-alatt, de úgy érzem, hogy mindenképpen meghatározzák a kedvtelésből üvegeket festő dr. Sólyom Katalin alkotásait is, ezért most idézek néhányat azok közül, amelyeket ő betartott:

„1. Színben gondold el az üvegfestménynek már legelső tervét is.

2. *Merőben kerülj el a naturalizmust, mert minél jobban megközelíted a való életet, a természet ábrázolását, annál inkább eltávolodol az üvegfestés lényegétől. Vonálnak, formának és színnek az üveg anyagában elgondolt, átszellemült megérzékítése hozhat létre csak jó üvegfestményt.*

3. *Az üvegfestés díszítő művészet, összhangot kíván. Szervesen illeszkedjék rendeltetési helyének környezetébe.*

4. *Tervezetekben erőteljesen hangsúlyozzad az ólomkereteket, csak azután rajzolj bele részleteket. Ne félj az ólomfonalak sűrű alkalmazásától, sőt teljék örömed az általuk nyert erőteljes kontúrokból. Vess számot az üveg törékeny voltával, és ne erőszakolj az üveg anyagával ellenkező kimetszéseket, mert ez idők folyamán megbosszulja magát.*

5. *Ne alkalmazz egyazon színű, osztatlan nagy színelületeket, hanem oszd el a színeket úgy, hogy egyik sem legyen túlsúlyban. Vedd mintául ebben a keleti szőnyegek pompás hatását. A komponálásnál törekedjél mozaikszerű hatásra, juttasd hát egyformán szóhoz a figurális meg az ornamentális részeket, ne érvényesüljenek egymás rovására.*

6. *Korlátozd magad a művészeti kifejezéshez való anyagokban és eszközökben, hogy stílusosat, monumentálisat alkothass, ám óvakodjál a pongyolaságtól is. Kerüld az aprólékosságot, vess nagy súlyt az erős, határozott kontúrfestésre. Árnyékolásból csak annyit alkalmazz, amennyi a megértéshez múlhatatlanul szükséges, hogy mindenekelőtt az üveg anyagában rejlő szépségek érvényesüljenek. Csak időtálló kipróbált festéket használj, merőben tartózkodjál a színes zománcfestékektől.*

7. *Becsüld meg a régiek technikáját s fejleszd alkalmasra mai szellemű művek kifejezésére, ám ne feledd, hogy minden tervezet a maga sajátos jellegének megfelelő technikát kíván meg.*

8. *Dolgozás közben légy műved rendeltetési helyének világítási viszonyaira s minden olyan körülményre figyelemmel, mely a műnek ott való hatását módosíthatja.*

9. *Színes üvegezéssel ne sötétíts ott, ahol világosságra van szükség.*

10. *Ne nézd az üvegfestést a meggazdagodás útjának, ha szükségletedet megkeresed vele, tied még az öröm is, hogy szívvel-lélekkel szolgálhatod ezt a szép és örökbecsű művészetet.”*

Kedves Közönség!

Dr. Sólyom Katalin számára, aki országos hírébörgyógyász főorvos, főorvosi munkája mellett, kedvtelésből, mai szóval élve, hobbyból készíti műveit. Egyértelmű, hogy az üvegfestést nem a meggazdagodás útja. Ennél sokkal fontosabbról van szó: a kreatív teremtő ereje kibontakoztatásával lelki feltöltődést ér el önmaga számára, a művein keresztül pedig szépséget és örömet szerez másoknak!

Mint minden műfajnak, a művészetnek is vannak mesterei és amatőr művelői és elég ritkán fordul elő, hogy valakiből azonnal mester legyen. A mesterré válás felé dr. Sólyom Katalin jó úton jár. Manapság sokan készítenek üvegfestményeket, üvegdísz tárgyakat, mivel a mai anyagok és a technikai kivitelezés során használt másolás könnyen hozzáférhetővé teszi az alkotás örömét. Ám nem sok olyan kitartó akad, mint dr. Sólyom Katalin.

Ha Önök megnézik e kiállítást, akkor jól láthatják, hogy, annak ellenére, hogy dr. Sólyom Katalin nem régóta, 3 éve kezdte el, de ezen az első bemutatkozó tárlatán is érzékelhető, hogy valóban szívvel-lélekkel festi üvegeit. Azt is láthatjuk, hogy örömmel teszi, jó érzéssel és ügyes rajzkészséggel, kiváló és bátor, élénk színhasználattal. Nagyszerűen elsajátította az üvegfestést, azon túl a Tiffany-technikát. Használ irizáló üvegeket, arany és ezüstlapocskákat, leleményes, odaillo módon használ millefiori elemeket például a *Hommage á Klimt* képén. Kihhasználva a technikai újdonságokat és fejlődést a *Belváros címerét* ún. nyomtatott fénnel világítja meg. A Róth Miksai jelző – „*Egyszerű vonalakban tiszta színezés*” – illik az itt látható művekre. Témaválasztásában dominálnak az ízléses, szép keretekbe foglalt, dekoratív, szecessziós virágok – Íriszek, Magnóliák, Liliomok, Tavirózsák, Pipacsok –, pávamadarak, mandalák és különleges életfák, továbbá az olyan iparművészeti alkotások is, mint például a megvilágított *Szeretet asztal*, a lámpák és az órák, amelyek a célszerűség mellett a szépség és az esztétika követelményének is megfelelnek.

Dr. Sólyom Katalin önvallomásából idézek: „*Nincs annál nagyobb öröm és elismerés, mint az elégedett páciens. Ugyanakkor azt is vallom, hogy örömet egy saját készítésű ajándékkal szerezhetünk igazán, amelyhez fogható jobb lelki feltöltődést nem ismerek.*”

Róth Miksa vallomása pedig így hangzik: „*Nincs még egy olyan dekoratív művészet, mely oly mélységesen fogná meg lelkünket, mint az üvegfestészet, mert az üvegfestményeken beömlő világosság maga a megszínesített napfény, a tűzben nemesedett szín válik napfénné. Ez az oka annak a misztikus hatásnak, mely a dómok üvegfestményeiből felénk árad, mert ellentétben minden egyéb dekoratív festménnyel, melynek anyaga mindenkor holt és változatlan, az üvegfestmény színei az átszűrődő napfényben folyton rezegnek és változnak, irizálnak és ragyognak, aszerint, ahogy a fénysugarak behatásai változnak, és ezáltal mintegy élő jelenségeként hatnak reánk.*”

Kedves Közönség!

Ma este tanúi lehetünk egy első művészi bemutatkozásnak és ha kíváncsiak vagyunk rá élénk tárulhat egy varázslatos műfaj – az üvegművészetben belül az üvegfestészet – és egy színes, Sólyom Katalinos világ is, amely szívből remélem, hogy ahogy Róth Miksa mondta, valóban „élő jelenségeként hat” majd Önökre. Szívből remélem azt is, hogy Önök közül többen lesznek azok, akik magukkal is viszik ezt az üvegvarázslatot, hiszen ma ezt is megtehetik.

Kedves Katalin! A jó Isten adjon neked további kitartást, sok örömet a művészi és a gyógyító munkában egyaránt! Szívből örülök és gratulálok a tárlathoz!

(Elhangzott Dr. Sólyom Katalin „Szín-Játék. Az üveg bűvöletében” c. kiállításának megnyitóján, a Duna Palotában, 2017. október 17-én.)

Felhasznált irodalom:

Bokor József (szerk.): Üvegfestés. In:

<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/egyeb/lexikon/pallas/html/104/pc010411.html>

Marosi Ernő: *A középkori művészet történetének olvasókönyve*. Budapest, 1997.

Az üvegszínezés fortélyai és Róth Miksa hagyatéka. In:

https://mandadb.hu/cikk/1066804/Az_üvegszinezes_fortelyai_es_Roth_Miksa_hagyateka

Róth Miksa (1865–1944): Egy üvegfestőművész az üvegfestészetéről. A szerző kiadása, Budapest, 1942.